

P.H. Kade 34 en 35

Aad Kleijweg

Als verzamelaar van pijpenkoppen kom je als je geïnteresseerd bent wat er op de pijpenkop staat afgebeeld en wat de betekenis daarvan is geweest, terecht in een breed scala aan onderwerpen. Zo kan het zijn dat je van een bruiloft terecht komt in de vaderlandse geschiedenis of bij het Nederlandse Koningshuis, bij de Griekse mythologie of een moordzaak in Den Haag. In dit artikel komen wij terecht bij een stukje van de Nederlandse tabakshistorie. Schrijven over de Nederlandse tabakshistorie geeft mij een beetje het gevoel mij op glad ijs te begeven; ik zou willen zeggen dat ik meer verstand heb van pijpenkoppen, maar laat ik een poging wagen.

De aanleiding om dit artikeltje te schrijven is omdat ik in het bezit kwam van een pijpenkop, gevonden in de omgeving van Gouda, die sterke overeenkomsten vertoont met een pijp die ik reeds eerder verzameld had, namelijk het reclamepijpe van de tabaksfabriek V. Balma dat geproduceerd is door de firma Goedewaagen. Voor de meeste verzamelaars geen onbekende en het pijpe is reeds eerder onder de aandacht gebracht in PKN 91 door Fred Tijmstra in een artikel dat voornamelijk over luciferetiketten van de firma V. Balma gaat.

Het reclamepijpe op afbeelding 1 van de Tabaksfabriek V. Balma is het model doetel met op de linkerzijde van de ketel een rozet van tabaksplanten met daar omheen de tekst V. BALMA AMSTERDAM. Op de rechterzijde van de ketel zien we de tekst TABAKSFABRIEK P.H. KADE rondom het nummer 34; het bedrijf was gevestigd aan de Prins Hendrikkade en men heeft dit afgekort weergegeven vanwege ruimtegebrek.

Beschrijving van de pijpenkop afbeelding 2:

De pijpenkop die de aanleiding was voor dit artikel is veel minder bekend. Deze pijpenkop heeft hetzelfde doetel model. Het is ook een reclamepijp maar dan van de firma van Delden & Co. De firmanaam en de plaatsnaam Amsterdam zijn op dezelfde wijze weergegeven als op de hierboven beschreven pijp, echter nu rond twee gekruiste pijpen. Aan de rechterzijde van de ketel zien we dat het om een tabaksfabriek gaat aan de P.H. Kade, echter nu is het bedrijf gevestigd op nummer 35. Welke pijpenmaker deze pijp gemaakt heeft is niet met zekerheid te zeggen daar de steel waar de tekst op gestaan heeft is afgebroken. Hij zou ook door Goedewaagen gemaakt kunnen zijn,

maar ook één van de andere van de weinig overgebleven pijpenfabrieken zou in aanmerking kunnen komen.

De twee tabaksfabrieken hebben tegenover het Centraal station in Amsterdam naast elkaar gestaan op de Prins Hendrikkade 34 en 35. Op een oude foto (afbeelding 3) uit de beeldbank van het gemeentearchief van Amsterdam is te zien dat beide bedrijven rond 1900 nog actief zijn. Bij dezelfde beeldbank bevinden zich van beide bedrijven litho's uit ± 1875-1900 waar de bedrijven op afgebeeld staan en wat mogelijk tabakszakjes geweest kunnen zijn.



Afbeelding 1: 1a. Collectie Aad Kleijweg; 1b. Restant firma Goedewaagen; 2a. Rondbodern; Doetel; 2b. V. BALMA AMSTERDAM; Centraal rozet tabaksplanten / Tabaksfabriek P.H.KADE 34; 2c. -/-; 2d. -; 2e. Ongeglasd; 2f. Gebotterd; 2g. Geen radering rondom ketelopening; 2h. ; 3a. Goedewaagen Gouda; 3b. Ongeglasd; 3c.-; 4. circa 1900; 5. Gouda; 6. Goedewaagen N.V. ; 7. Tymstra, F. Lucifersetiketten. In: PKN, 23^e jrg, p.1254.

Zo zien we dat de firma Delden & Co het direct ernaast gelegen pand nummer 36 ook in gebruik heeft wat wederom bewijst dat de nummering doorliep. Verder zien we op de litho van het bedrijf Van Delden & Co op de gevel tussen de ramen de tekst SIGAREN

VAN DELDEN & Co. Boven de voordeur en etalageruit staat op een rand TABAKS en SIGARENFABRIEK. Op de etalageruit staat met kaligrafische letters geschilderd "Van Delden & Co voorheen A F Mackenstein & Zoon".



Afbeelding 2: 1a. Collectie Aad Kleijweg; 1b. Omgeving Gouda; 2a. Rondbodern; Doetel; 2b. VAN DELDEN; Centraal twee gekruiste pijpen / Tabaksfabriek P.H.KADE 35; 2c. -/-; 2d. -; 2e. Ongeglasd; 2f. Gebotterd; 2g; Geen radering rondom ketelopening; 2h. ; 3a. ; 3b. ; 3c.-; 4. circa 1900; 5. Gouda; 6. ; 7.

Op een oudere litho, wat wij af kunnen leiden aan de nog niet verbouwde gevel van de firma Van Delden & Co, zien we op het fronton van de gevel de tekst vDelden&C STOOM TABAKS KERVERIJ. Bij de litho van de firma Balma uit 1894 zien we boven op de dakrand een donker reclamebord met de tekst V.BALMA en onder de dakrand zijn drie uitsparingen waar de tekst TABAK, SIGAREN, FABRIEK staat. Verder zien we op de etalageruit de tekst TABAK EN SIGAREN FABRIEK V. BALMA. De panden bevonden zich op de Prins Hendrikkade tussen het Damrak en de Nieuwe Zijds Voorbugwal. Door oud-Amsterdammers werd in die tijd de naam Prins Hendrikkade met tegenzin gebruikt omdat sinds eeuwen gebruikte namen zoals Haringpakkerij, Texelsche Kade, Oude Teertuinen, Kamperhoofd, Buitenkant en IJgracht werden samengebracht in één naam. Men ging de naam al gauw inkorten tot P.H. Kade zoals op de pijpenkopjes te zien is, wat helemaal niet in goede aarde viel.



Afbeelding 3: Prins Hendrikkade 34, 35 en 36

Wanneer beide bedrijven zich in Amsterdam gevestigd hebben is nog niet bekend. Geschat wordt zo tussen 1880 en 1900. Wel kunnen we zien aan een rekening van 1904 dat de firma V. Balma zowel in Beek (Limburg) als Amsterdam gevestigd was. Ook kunnen we op de rekening zien dat het bedrijf in Beek is opgericht in 1867 en als Stoom - Tabakspinnerij. Het bedrijf is overgenomen van Weduwe Eug. Hennekens. Uit het artikel van Fred Tijnstra over reclame op luciferdoosjes kunnen we opmaken dat de firma V. Balma ook nog een vestiging heeft gehad aan de Gubbelstraat 19 in Maastricht bij de Grote Markt. In 1918 werd dit bedrijf overgenomen en ging verder onder de naam N.V. Nederlandsche Sigaretten- & Tabaksfabriek v.h. V. Balma. Wat beide bedrijven exact voor activiteiten gedaan hebben aan de P.H. Kade is niet duidelijk. Wat wel gezegd kan worden wat betreft het handeldrijven waren zij gunstig gelegen zo vlak tegenover het Centraal station. De panden aan de Prins Hendrikkade zijn niet meer aanwezig, maar bij een vroegere sanering gesloopt.

Van de firma Delden & Co kunnen wij verder opmerken.

Na de tabakswet van 1921 werd er in 1924 door het ministerie van een financiën een inventarislijst van tabaksvergunninghouders uitgegeven. Op deze lijst staat J. Sterneberg als groothandelaar in tabaksfabrikaten op de Prins Hendrikkade 35

vermeld. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat van Delden is overleden en dat J. Sterneberg zijn compagnon was en het bedrijf heeft voortgezet. Op de lijst van tabaksvergunninghouders uit 1928 komt de naam van de Firma Van Delden ook nog voor, maar is inmiddels op een ander adres gevestigd, namelijk Geldersekafe 95 hoek Jonkerstraat. De Wed.M.Sterneberg is dan de enige firmant en staat vermeld als Handelaar van de firma Van Delden & Co. Verklaring hiervoor is dat de heer Sterneberg is overleden en zijn weduwe het bedrijf op kleine schaal voortzet. Vermoedelijk handelt zij dan nog alleen in tabaksartikelen. Dat zij op kleine schaal het bedrijf voortzet wordt extra bevestigd als je weet dat in hetzelfde pand ook nog de firma Gebr Audretsch, Sigarenfabrikanten en Van Gent en Loos aanbrengkantoor van de Nederlandse Spoorwegen gevestigd zijn. In de tabaksvergunninglijst uit 1932 komt de naam Van Delden niet meer voor en zal waarschijnlijk tussen 1928 en 1932 beëindigd zijn.



Van de firma V. Balma kunnen wij verder opmerken

De firma V. Balma komt op de inventarislijst van tabaksvergunninghouders uit 1924 niet voor. Dit bedrijf zal dus waarschijnlijk al voor die tijd gestopt zijn. Mogelijk stopte de vestiging in Amsterdam gelijktijdig met de vestiging in Maastricht in 1918. Op de rekening zien we handgeschreven dat "den Heer Jacques Hennekens uit Beek f 2,73

terug ontvangt voor het inleveren van 3½rol tabak". Het toeval wil dat deze heer dezelfde naam heeft als de weduwe waar V. Balma het bedrijf van heeft overgenomen. Op een sluitzegel van de firma V. Balma wordt nog eens bevestigd dat het bedrijf zowel in Amsterdam als in Beek in Limburg gevestigd was. Het zelfde logo staat op de rekening. Aanvullend tonen we hier nog interessante verzameling leuke sluitzegels van de firma V. Balma.



Stoom Tabak- en Sigarenfabriek

FIKMA V. BALMA,

Prins Hendrikkade N. 34, Amsterdam.

Telegraafk. -
BALMA,
Tabakfabriek
AMSTERDAM



Tele. N. 2770

Amsterdam, 1 October 1904
Boek, Leiding,

Van een vergoeding
Beet

STOOM-TABAKSPINNERIJ

voorheen Wed. G. J. Hennkens,
Opgericht 1807.
BEER (Lid 1807)

35
25
105
230
335

Van de h. vergoeding van de h. h. h.
248 cent - f 2,48

per V. Balma
1904

Met dank aan Fred Tijmstra voor het speurwerk naar informatie over de Firma Van Delden en V. Balma en het ter beschikking stellen van afbeeldingen van sluitzegels van de firma V. Balma.

Dank aan Louis Bracco Gartner voor de afbeelding van de factuur uit 1904 van Balma